

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2021.7.2.27>

ROLA ZASAD PRAWNYCH W PSYCHOLOGII INTERAKCJI ŚLEDZCZEGO (DETEKTYWA) Z PROKURATOREM W PROCESIE DOCHODZENIA PRZESTĘPSTW KORUPCYJNYCH

Yurii Khyt

student Katedry Psychologii Prawnej Narodowej Akademii Spraw Wewnętrznych, Prokurator

Specjalistycznej Prokuratury Antykorupcyjnej (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0003-1012-9062

E-mail: yuriikhyt@gmail.com

Adnotacja. W pracy omówiono kwestie poprawy zrozumienia ogólnych i specjalnych zasad prawnych, które określają skuteczną interakcję prawno-psychologiczną między śledczym a prokuratorem w postępowaniu karnym, biorąc pod uwagę współczesne badania z zakresu psychologii prawnej. Przeanalizowano różne naukowe podejścia do zrozumienia skutecznej interakcji śledczego i prokuratora opartej na zasadach legalności, domniemaniu niewinności i zapewnieniu dowodu winy, przestrzegania rozsądnych terminów postępowania przygotowawczego w sprawach karnych. W doktrynie prawno-psychologicznej Ukrainy obecnie istnieją znaczące zmiany w podejściu do zrozumienia zasad interakcji między śledczym a prokuratorem. Interakcja prawno-psychologiczna między śledczym a prokuratorem nie jest możliwa bez odpowiedniego poziomu koordynacji i komunikacji na różnych etapach i jest kluczowym warunkiem zapewnienia skutecznego postępowania przygotowawczego. Skuteczna interakcja prawno-psychologiczna śledczego i prokuratora jest niemożliwa bez głębokiego zrozumienia przez uczestników takiej interakcji podstawowych zasad legalności, domniemania niewinności i zapewnienia dowodu winy, rozsądnych terminów i skuteczności postępowania przygotowawczego.

Słowa kluczowe: prawomocność, sądownictwo, uprawnienia, interakcja.

THE ROLE OF LEGAL PRINCIPLES IN THE PSYCHOLOGY OF INTERACTION OF THE INVESTIGATOR (DETECTIVE) WITH THE PROSECUTOR IN THE PROCESS OF INVESTIGATION CORRUPTION CRIMES

Yurii Khyt

Applicant at the Department of Legal Psychology

National Academy of Internal Affairs,

Prosecutor of the Specialized

Anti-Corruption Prosecutor's Office (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0003-1012-9062

yuriikhyt@gmail.com

Abstract. The paper considers the issues of improving the understanding of general and special legal principles, which determine the effective legal and psychological interaction between the investigator and the prosecutor in the criminal process, taking into account modern research in the field of legal psychology. Various scientific approaches to understanding the effective interaction between the investigator and the prosecutor, based on the principles of legality, the presumption of innocence and ensuring guilt, compliance with reasonable deadlines for pre-trial investigation of criminal proceedings are analyzed. In the legal and psychological doctrine of Ukraine, there are currently significant changes in approaches to understanding the principles of interaction between the investigator and the prosecutor. Legal and psychological interaction between the investigator and the prosecutor is impossible without an appropriate level of coordination and communication at its various stages and is a key condition for ensuring an effective pre-trial investigation. Effective legal and psychological interaction between the investigator and the prosecutor is impossible without a deep understanding by the participants of such interaction of the basic principles of legality, presumption of innocence and ensuring proof of guilt, reasonable time and efficiency of pre-trial investigation.

Key words: legality, judiciary, powers, interaction.

РОЛЬ ПРАВОВИХ ПРИНЦИПІВ У ПСИХОЛОГІЇ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО (ДЕТЕКТИВА) З ПРОКУРОРОМ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ЗЛОЧИНІВ

Юрій Хить

*здобувач кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури
(Київ, Україна)
ORCID ID: 0000-0003-1012-9062
yuriikhyt@gmail.com*

Анотація. У роботі розглянуті питання вдосконалення розуміння загальноправових і спеціальних правових принципів, які визначають ефективну юридико-психологічну взаємодію між слідчим і прокурором у кримінальному процесі, з урахуванням сучасних досліджень у галузі юридичної психології. Проаналізовано різні наукові підходи до розуміння ефективної взаємодії слідчого та прокурора, заснованої на принципах законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини, додержання розумних строків досудового розслідування кримінальних проваджень. У юридично-психологічній доктрині України сьогодні відбуваються суттєві зміни в підходах до розуміння принципів взаємодії між слідчим і прокурором. Юридико-психологічна взаємодія між слідчим і прокурором неможлива без належного рівня координації та комунікації на різних його етапах, є ключовою умовою забезпечення ефективного досудового розслідування. Ефективна юридико-психологічна взаємодія слідчого і прокурора неможлива без глибокого розуміння учасниками такої взаємодії базових принципів: законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини, розумних строків та ефективності досудового розслідування.

Ключові слова: законність, судова влада, повноваження, взаємодія.

Вступ. Кримінальне процесуальне законодавство сьогодні не містить чіткого визначення чи переліку принципів взаємодії, якими повинні керуватися слідчі й прокурори при розслідуванні кримінальних правопорушень. Усвідомлення слідчим і прокурором базових засад процесуальної взаємодії набуває особливого значення при розслідуванні складних кримінальних проваджень, які потребують від указаних учасників кримінального процесу максимальної ефективності й характеризуються тривалими психолого-емоційними навантаженнями прокурорсько-слідчої діяльності. Якісна юридико-психологічна взаємодія між слідчим і прокурором повинна базуватися на глибокому теоретико-прикладному розумінні таких принципів кримінального права та кримінального процесу, як законність, презумпція невинуватості й забезпечення доведеності вини, розумні строки й ефективність досудового розслідування.

Метою дослідження є визначення способів впливу основних правових принципів на характер юридико-психологічної взаємодії між слідчим і прокурором під час досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень.

У дослідженні автор поставив перед собою завдання провести глибокий теоретико-прикладний аналіз ролі та місця загальноправових і спеціальних принципів при встановленні ефективних способів юридико-психологічної взаємодії між слідчим і прокурором на етапі здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень і процесуального керівництва, виділити найбільш базові принципи, дотримання яких сприяє вдосконаленню юридико-психологічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що в науці поняття «принцип» визначається як фундаментальне положення, на основі якого та з дотриманням якого здійснюється процесуальна діяльність представниками правоохоронних органів, тобто застосовується державний примус стосовно порушників правил життя суспільства.

До складу принципів можна віднести лише ті основні положення або ідеї, що характеризують найбільш важливі сторони правової діяльності й визначають її суть, спрямованість і характерні особливості (Дудченко, 2020: 47).

Нині в науці остаточно ще не сформувалася система принципів кримінального провадження, що найважливіше, на нашу думку, то це відсутні будь-які орієнтири для правозастосувальників серед великого різноманіття правових принципів.

З іншого боку, взаємодія означає «взаємно діяти», «спільно працювати», «співробітничати». Процесуальна взаємодія заснована на нормативно-правових актах. Взаємодія – це діяльність оперативних підрозділів, спільна або погоджена за місцем і часом у певних межах між собою та з іншими підрозділами і службами, що здійснюється відповідно до їхньої компетенції та спрямована на виявлення й припинення злочинів, нейтралізацію причин та умов, що сприяють їх учиненню (Міжнародна поліцейська енциклопедія, 2010: 82).

У практичній площині під терміном «взаємодія» розуміють взаємоузгоджену (за метою, характером, місцем і часом) діяльність прокурора, слідчого й оперативного підрозділу, оснований на положеннях нормативно-правових актів (Hodoroba, 2006: 51), що спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, за керівної та організуючої ролі прокурора й чіткого розмежування компетенції. Термін і поняття «взаємодія» варто відрізнити від близьких понять «взаємозв'язок», «узгоджені дії», «координація», «сприяння», «надання допомоги», тощо (Горбунова, 2012: 213).

Питання принципів взаємодії правоохоронців досліджували такі науковці: С.Л. Недов, В.М. Фесюнін, Л.О. Феценко, В.В. Ковальов, Г.П. Цимбал, О.О. Волобуєва, В.Я. Тацій. Не всі принципи закріплені на рівні норми права, деякі з них упроваджені наукою.

Усі принципи взаємодії слідчого та прокурора в кримінальному процесі можна умовно поділити на загальноправові та спеціальні.

До загальноправових зазвичай відносять принципи законності, гуманізму, гласності, дотримання прав і свобод людини. Указані принципи закріплені на рівні Конституції України та спеціалізованих кодифікованих актів, зокрема в Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України. Спеціальні принципи більше виражають специфіку діяльності слідчого та прокурора в кримінальному провадженні, серед них можна виділити принципи планування, колективності, координації, кооперації, процесуальної ефективності. Такі принципи не представлені в окремих статтях нормативних документів, однак використовуються слідчими та прокурорами в повсякденній діяльності залежно від рівня психологічної зрілості, загальної ерудованості та професіоналізму.

У чинному КПК України можна виділити кілька принципів, які прямо стосуються питання взаємодії слідчого та прокурора та етапі досудового розслідування кримінального провадження.

Так, особливого значення в контексті взаємодії слідчого та прокурора набуває передбачений ст. 9 КПК України принцип законності, який передбачає, що під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язані неухильно додержуватися вимог Конституції України, цього Кодексу, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, вимог інших актів законодавства. По суті, принцип законності є конституційним принципом. У статті 6 Конституції закріплено, що органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження в установлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. Стаття 19 Конституції визначає, що правовий порядок в Україні ґрунтується на засадах, відповідно до яких ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Законність є складною юридичною ідеєю, яка також має багатовікову історію. Перше застосування цієї категорії виявляється ще в античному світі. Так, у Стародавній Греції та Стародавньому Римі основною формою організації суспільства була громадська община – релігійний союз сімей і племен. Громадяни, будучи членами сім'ї, племені та громадської общини, будували суспільні відносини на принципі «демократії», особливістю якої була громадянська рівність, виборність і підзвітність, установлення термінів повноважень, невтручання влади в майнові відносини, свобода слова, рівність усіх перед законом (Горбунова, 2008: 10).

Виходячи з розуміння цього принципу, можемо стверджувати, що взаємодія слідчого та прокурора – це не будь-яка форма впливу одного учасника кримінального процесу на іншого, а чітко регламентована й передбачена законодавством форма спільної діяльності в конкретному кримінальному провадженні.

Які б способи та методи взаємодії один із одним не обрали слідчий і прокурор, такі форми постійно мають узгоджуватися з постулатами кримінального процесуального закону. Психологія взаємовідносин при такій взаємодії завжди передбачає звернення її учасників до норми права та способу правового регулювання процесуальної поведінки.

Окремі юридичні аспекти взаємодії слідчого (детектива) та прокурора в кримінальному провадженні регламентовані на законодавчому рівні в різних нормативно-правових актах, таких як Конституція України, КПК України, Закон України «Про національну поліцію», Закон України «Про Державне бюро розслідувань», Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України», Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», а також окремими наказами Міністерства внутрішніх справ: «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 06.07.2017 № 570, «Про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» від 07.07.2017 № 575, «Про затвердження Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події» від 03.11.2015 № 1339, «Про затвердження Інструкції про взаємодію правоохоронних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю» від 10.06.2011 № 317/235, Наказом Національного антикорупційного бюро України, Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження порядку взаємодії Національного антикорупційного бюро України та Міністерства внутрішніх справ України щодо обміну інформацією з питань обліку осіб, оголошених у розшук» від 24.04.2017 № 99-0/335.

Так, в Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні визначено основні принципи взаємодії, а саме:

- швидке, повне й неупереджене розслідування кримінальних правопорушень;
- самостійність слідчого в процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється;
- оптимальне використання наявних можливостей органів досудового розслідування й оперативних підрозділів Національної поліції України в запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень;

дотримання загальних засад кримінального провадження; забезпечення нерозголошення даних досудового розслідування (Наказ Міністерства внутрішніх справ України, 2017).

Додержання принципу законності є важливою умовою ефективної взаємодії як з точки зору органу досудового розслідування, так і з позиції прокурора.

Така ж позиція стосовно обов'язку прокурора забезпечити законність розслідування викладена й у Рекомендаціях Комітету Міністрів Ради Європи щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя (Рекомендації № Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи, 2000).

Іншим важливим принципом, що впливає на форми взаємодії слідчого та прокурора на етапі досудового розслідування кримінального провадження, є презумпція невинуватості й забезпечення доведеності вини.

Презумпція невинуватості – один із найважливіших принципів демократичного кримінального процесу, який має самостійне призначення й виконує особливу, лише йому притаманну роль (Ларин, 1982: 5).

Презумпція невинуватості особи, яка підозрюється або обвинувачується в учиненні кримінального правопорушення, є чи не основною засадою в здійсненні кримінального провадження не лише в Україні, а й в інших державах світу. Вона закріплена в багатьох міжнародних нормативних актах і законодавстві більшості держав (Любавіна, 2018: 142).

Указаний основоположний принцип кримінального процесу визначений у статті 62 Конституції України, сформульований у вигляді двох основних складників, а саме:

1. Особа вважається невинуватою в учиненні злочину й не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку й встановлено обвинувальним вироком суду.

2. Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь;

Чинний КПК України в статті 17 містить додаткове розкриття суті принципу презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини, оскільки передбачає, що підозра, обвинувачення не можуть ґрунтуватися на доказах, отриманих незаконним шляхом. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на користь такої особи.

У професійній діяльності, особливо на етапі досудового розслідування кримінальних проваджень, які стосуються фактів учинення корупційних злочинів, як слідчий (детектив), так і прокурор зобов'язані додержуватися принципу презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини. Відповідно, уся взаємодія між зазначеними учасниками кримінального провадження вибудовується з урахуванням необхідності забезпечення дотримання вказаного принципу.

Також варто зазначити, що дотримання принципів законності та презумпції невинуватості є основоположними засадами діяльності органів прокуратури, відповідно до статті 3 Закону України «Про прокуратуру».

За таких обставин прокурор, здійснюючи нагляд за досудовим розслідуванням у кримінальних провадженнях, є своєрідним гарантом відповідності всього процесу розслідування принципам законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини.

Якщо подивитися на питання принципів з точки зору слідчого (детектива), то в ході розслідування корупційних правопорушень для органу досудового розслідування найважливішим принципом, як правило, є забезпечення доведеності вини. Керуючись у роботі тільки принципом доведеності вини, досить часто слідчі нехтують іншими основоположними принципами законності й презумпції невинуватості.

У психології слідчого, який є проактивним учасником кримінального провадження, необхідність забезпечення виключної законності та презумпції невинуватості під час розслідування кримінальних правопорушень асоціюється з невпевненістю в правильності власних дій та обраного напрямку досудового розслідування. Водночас надмірна концентрація й обдумування своїх дій і вчинків з точки зору дотримання принципів законності та презумпції невинуватості можуть погіршувати оперативність та ефективність прийняття оперативно-тактичних процесуальних рішень, мати ключове деструктивне значення для всього розслідування кримінального провадження.

Як зазначають вітчизняні дослідники, в Україні презумпцію невинуватості найчастіше порушують у таких випадках: при виголошенні публічних заяв політиками і прокурорами про чийсь винуватість задовго до закінчення судового процесу, коли судові рішення, що не є обвинувальним вироком, відображає думку про винуватість особи, і під час затримання осіб, підозрюваних і/або обвинувачених у вчиненні злочину, обранні щодо них запобіжного заходу (Фулей, 2020: 47).

Щоб забезпечити додержання під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень принципів законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини потрібна ефективна юридико-психологічна взаємодія слідчого (детектива) та прокурора.

Варто зазначити, що в психології взаємодію розуміють як процес безпосереднього або опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, який породжує їх взаємообумовленість і зв'язок (Кожушко, 2013: 261).

З огляду на таке визначення взаємодії в прокурорсько-слідчих взаєминах, процесуальна взаємодія повинна мати такі обов'язкові елементи:

двоє учасників взаємодії: процесуальний прокурор – старший групи прокурорів у кримінальному провадженні, слідчий (детектив) – старший слідчої групи у цьому ж провадженні;

безперервний вплив учасників взаємодії на дії та процесуальні рішення один одного; узгодженість між собою, взаємозв'язок один із одним та обумовленість дій учасників взаємодії.

Необхідний рівень взаємодії забезпечується належним рівнем планування, координації та комунікації під час проведення досудового розслідування, а також індивідуальними психологічними якостями кожного учасника.

Повністю погоджуємося з позицією українських учених, які зазначають, що взаємодія розглядається не як ієрархічний інститут, де суб'єкти взаємодії залежать один від одного за обсягом повноважень, а, навпаки, як діяльність рівних за статусом, які виконують одне завдання, але в рамках притаманних їм функцій (Бортун, 2017: 53).

Також поняття взаємодії розглядається науковцями як взаємодопоміжна, взаємоузгоджена, спільна співпраця при досудовому розслідуванні злочинів із розподілом компетенції, функції, повноважень, взаємних обов'язків, яка спрямована на розв'язання завдань кримінального судочинства (Яковлев, 2017: 217).

Важливо, що в ст. 2 КПК України як для слідчого, так і для прокурора передбачені завдання кримінального провадження, якими є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного й неупередженого розслідування та судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу, щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Як повноважний представник державного органу виконавчої влади, розслідуючи кримінальне правопорушення, слідчий у силу категоричних вимог статті 3 Конституції України і статті 2 КПК України зобов'язаний поряд із виконанням слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій і прийняттям процесуальних рішень (початкових, проміжних, кінцевих) у невідкладному порядку виконувати ще й правозахисну (правозабезпечувальну) функцію, пов'язану із забезпеченням прав, свобод і законних інтересів усіх фізичних осіб, залучених чи допущених до кримінальної процесуальної діяльності (Вовчук, 2019: 176).

З огляду на викладене, у процесуальній взаємодії слідчий і прокурор нерозривно пов'язані єдиними концептуальними завданнями, однак на психологічному рівні кожен із них обирає різний підхід до виконання цих завдань залежно від передбачених законодавством прав, обов'язків, повноважень та особистої професійної компетенції.

Під час виконання завдань кримінального провадження, взаємодіючи з прокурором, слідчий більш сконцентрований на самому процесі збору та фіксації доказів учинення кримінального корупційного правопорушення. Для слідчого найважливішим на цьому етапі є здобути важливий доказ, що дасть змогу притягнути особу до відповідальності, а також належним чином закріпити його в матеріалах кримінального провадження.

Відомо, що при розслідуванні складних корупційних злочинів особливо у сфері службової діяльності, економіки, хабарництва основна частина доказів здобувається за результатом проведення специфічних слідчих дій, які, відповідно до вимог КПК України, санкціонуються прокурором у вигляді погодження відповідних клопотань до слідчого судді, а саме: тимчасовий доступ до речей і документів, обшук, негласні слідчі (розшукові) дії тощо. Без відповідного погодження клопотання до слідчого судді з боку прокурора фактично слідчий не може розпочати виконувати природну для нього функцію збирання доказів. Тому слідчому доводиться вступати з прокурором у певні форми процесуальної взаємодії, у ході якої презентувати прокурору свої плани та наміри щодо збирання тих чи інших доказів у кримінальному провадженні, переконувати прокурора в законності й умотивованості клопотання, адресованого слідчому судді. Слідчий у такій взаємодії завжди відчуває певний ступінь залежності від думки прокурора стосовно свого бачення необхідності проведення тих чи інших слідчих дій.

У свою чергу, під час такої взаємодії прокурору необхідно приймати рішення стосовно доцільності чи недоцільності проведення тих чи інших слідчих дій, дотримуватися правильного напрямку розслідування й водночас навіть при обґрунтованій відмові в погодженні клопотань слідчого не створювати в слідчого хибне уявлення нібито про бажання прокурора зашкодити справі чи намір створити слідчому штучні перешкоди в здобутті доказів.

Зазначений психологічний аспект взаємодії слідчого та прокурора особливо при розслідуванні корупційних кримінальних правопорушень вимагає належного рівня поточної комунікації й координації всіх процесуальних дій чи рішень у кримінальному провадженні.

У таких випадках важко не погодитися з думкою деяких учених, які розглядають взаємодію як розумне поєднання та найбільш ефективне використання повноважень, методів і засобів, що притаманні кожному із взаємодіючих органів (Суворов, 2014: 105) чи наявність засобів зв'язку, що забезпечує узгоджену участь у кримінальному провадженні (Каркач, 2013: 139).

Ще одним важливим принципом, який, на наш погляд, визначає спосіб взаємодії слідчого та прокурора, є закріплений у статті 28 КПК України принцип розумних строків, тобто вчинення процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень в об'єктивно необхідні строки.

Відомо, що обов'язок забезпечення дотримання розумних строків кримінальний процесуальний закон покладає на прокурора, слідчого суддю (у частині розгляду питань, віднесених до його компетенції) та суд.

Як слушно зазначають деякі українські вчені, головним суб'єктом забезпечення розумних строків кримінального провадження є слідчий як основний виконавець процесуальних дій і рішень, які приймаються під час досудового розслідування, тому його необхідно включити до переліку посадових осіб, які повинні забезпечувати розумні строки кримінального провадження (Неледва, 2013: 241). Відсутність сьогодні єдиного законодавчо передбаченого обов'язку як у слідчого, так і в прокурора в забезпеченні розумності строків досудового розслідування не сприяє налагодженню взаємодії між вказаними учасниками кримінального провадження, створює дисонанс у взаємовідносинах. Покладення обов'язку забезпечення розумності строків досудового розслідування виключно на прокурора створює умови для можливих конфліктних ситуацій у взаємовідносинах зі слідчим. Фактично нині прокурор може виконати свій обов'язок забезпечення розумності строків досудового розслідування виключно через застосування до слідчого, який не обтяжений таким обов'язком додержання розумних строків слідства, методів процесуального примусу у вигляді вказівок, передбачених пунктом 4 частини 2 статті 36 КПК України, чи ініціювання перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого, тобто процедури, передбаченої пунктом 8 частини 2 статті 36 КПК України. Зазначені методи впливу на слідчого як на безпосереднього виконавця слідчих і процесуальних дій у кримінальному провадженні не сприяють налагодженню взаємодії з прокурором і закладають серйозні перешкоди в психологію взаємовідносин між ними. При тривалих розслідуваннях, наприклад, детективами Національного антикорупційного бюро України складних, багатоепізодних справ про злочини, пов'язані з корупцією, застосування прокурором Спеціалізованої антикорупційної прокуратури зазначених заходів впливу на слідчого підриває не тільки перспективи будь-якої спільної зі слідчим конструктивної роботи, а й перспективи успіху всього розслідування.

Потреба в учиненні процесуальних дій і прийняття процесуальних рішень у розумні строки досить часто стає предметом протиріч у взаємовідносинах між слідчим і прокурором при вчиненні окремих процесуальних дій. Зокрема, особливо актуальним вказане питання постає при підготовці слідчим і погодженні прокурором повідомлень про підозру публічним особам у вчиненні корупційних кримінальних правопорушень. При розслідуванні складних багатоепізодних справ у сфері корупції очевидно, що для слідчого об'єктивно необхідним є тривалий час для збору та фіксації доказів, що підтверджують вину особи в учиненні злочинів. У такій категорії справ розслідування може тривати місяці або й навіть роки, що породжує з боку прокурора певні претензії до слідчого стосовно незабезпечення дотримання розумності строків досудового розслідування. Водночас, зібравши достатні, на його думку, докази для доведення вини особи, досить часто слідчий самостійно, без попереднього їх обговорення з прокурором, приступає до складання повідомлення про підозру, склавши яку направляє прокурору з вимогою погодження в стислі терміни з метою притягнення винних до кримінальної відповідальності. Такий стан справ точно не сприяє взаємовідносинам слідчого та прокурора, породжує своєрідне непорозуміння й латентний конфлікт між ними. Виправлення недоліків зазначеної форми юридико-психологічної взаємодії можливе тільки шляхом попередніх консультацій слідчого з прокурором, обговорення та спільної оцінки зібраних у справі доказів, спільного їх аналізу на предмет повноти, належності й допустимості. Вступивши в конструктивну взаємодію, слідчий і прокурор рівнозначно включаються в процес притягнення особи до кримінальної відповідальності, обидва психологічно налаштовані працювати в одному ритмі для досягнення єдиної мети. Завдяки такому підходу долаються будь-які психологічні бар'єри ефективної взаємодії, усуваються будь-які вагомні підстави для можливих конфліктів чи суперечок. При належній формі взаємодії прокурор усвідомлює та належним чином оцінює обсяг і значення зробленої слідчим роботи в кримінальному провадженні, а слідчий, у свою чергу, не ставить прокурору часові рамки для прийняття важливих, ключових рішень у кримінальному провадженні, посиляючись на формальний обов'язок прокурора забезпечити розумність строків досудового розслідування.

На відміну від загальноправових, спеціалізовані принципи взаємодії слідчого та прокурора направлені на раціональне вирішення поточних завдань і проблем у кримінальному провадженні. Як слушно зазначають деякі українські науковці, умовно весь процес взаємодії прокурора та слідчого можна поділити на два аспекти: процесуальний (прямо передбачений нормами кримінального процесуального закону) й організаційний (регламентований відомчими актами або не регламентований законом, впливає з його змісту) Ці два аспекти взаємопов'язані між собою та взаємообумовлені. Водночас від вправно налаштованої організаційної взаємодії залежить ефективність процесуальної взаємодії прокурора і слідчого (Яковлев, 2020: 159).

Першим серед спеціалізованих принципів взаємодії слідчого та прокурора можна з упевненістю виділити принцип планування, який створює умови для слідчого і прокурора діяти відповідно до узгодженого графіка й алгоритму.

В.Г. Гончаренко (зі співавторами) визначає планування розслідування як «процес установа шляхів, способів, засобів, сил і термінів успішного досягнення поставленої перед слідством мети під час розслідування конкретної кримінальної справи» (Варфоломєєва, Гончаренко, Бояров, Гончаренко, Попелюшко, 2011: 261).

При розслідуванні корупційних багатоепізодних злочинів детальний погоджений слідчим і прокурором план розслідування дає змогу ефективно використовувати обмежені людські ресурси, оптимально розподіляти наявні сили й засоби. На етапі планування між слідчим (детективом) і прокурором устаноується первинний психологічний зв'язок і взаємна відповідальність як за результат розслідування всієї справи, так і один перед одним. При своєчасному плануванні розслідування діяльність слідчого та прокурора

спрямована на ефективну реалізацію своїх повноважень, формується загальний алгоритм дій сторони обвинувачення з метою досягнення спільної кінцевої мети. Беззаперечно, за допомогою планування досягається більша об'єктивність досудового розслідування та значна процесуальна економія. Фактично спільно розроблений і погоджений між прокурором і слідчим деталізований план розслідування кримінального провадження є для них двох, особливо на початковому етапі розслідування, своєрідною системою координат, яка використовується для орієнтування на унікальній карті кожного окремого кримінального провадження. Передумови для якісної психологічної взаємодії індивідуальності слідчого та прокурора формуються якраз при роботі над спільним планом розслідування кримінального провадження. При розслідуванні складних кримінальних проваджень про злочини, пов'язані з корупцією, складений детективом і погоджений прокурором якісний план слідчих дій може мати вирішальне значення для долі справи.

З принципом планування тісно пов'язаний принцип прогнозування у взаємодії слідчого (детектива) та прокурора. Указаний принцип набуває особливо актуального значення при розслідуванні резонансних справ, де підозрювані особи є публічними чи громадськими діячами, такими як народні депутати, керівники обласних і райдержадміністрацій, керівники центральних органів виконавчої влади, судді, інші державні службовці, посади яких віднесені Законом України «Про державну службу» до категорії «А» посад державної служби. Слідчому (детективу Національного антикорупційного бюро (далі – НАБУ)) і прокурору (Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (далі – САП)) постійно доводиться передбачати наслідки всіх своїх процесуальних дій і процесуальних рішень у таких кримінальних провадженнях. У вказаній категорії кримінальних проваджень недостатньо просто збирати докази винуватості особи, а потрібно передбачати можливі наслідки самої діяльності слідчого (детектива) та прокурора, направленої на збирання доказів. У цьому випадку відбувається прогнозування впливу дій і рішень як на саме кримінальне провадження, так і на репутацію органів, представники яких здійснюють досудове розслідування в такому кримінальному провадженні.

Принцип прогнозування набуває першочергового значення при розслідуванні детективами НАБУ та прокурорами САП кримінальних правопорушень про одержання неправомірної вигоди. Фактично вже з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань прокурору та слідчому (детективу) необхідно спільно спрогнозувати найбільш імовірний розвиток події злочину, що за характером об'єктивної сторони є надзвичайно динамічним і мінливим, залежно від результатів такого прогнозу запланувати необхідні негласні слідчі (розшукові) дії. Досить часто в практиці НАБУ та САП у прокурора та слідчого є не більше одного дня на роздуми, прогнозування та планування, що в прямому сенсі цього слова змушує їх максимально взаємодіяти – комунікувати, прогнозувати, планувати, знаходити повний психологічний контакт ті взаєморозуміння в складних моментах процесуальної взаємодії. Максимальний рівень напруження та стресогенність ситуації відводять на другий план будь-яку індивідуальну психологічну несумісність слідчого-прокурора та приводять їхню роботу до функції налагодженого механізму.

З принципів планування та прогнозування походить принцип оперативності й гнучкості взаємодії. Саме цей спеціалізований принцип взаємодії слідчого та прокурора дає змогу належним чином реагувати на мінливу обстановку вчинення кримінального правопорушення. Фактично це основний керівний принцип документування слідчими (детективами) НАБУ та прокурорами САП корупційних кримінальних правопорушень у режимі реального часу. Зазначений принцип у сукупності з плануванням і прогнозуванням дає змогу передбачити можливу зміну, ускладнення процесу взаємодії для своєчасного й оперативного на нього реагування з метою досягнення запланованого результату.

Серед спеціалізованих принципів взаємодії слідчого та прокурора окремо варто виділити ще принципи взаємозумовленості та співробітництва. Перший із них передбачає, що процедура взаємодії можлива тільки при наявності взаємного інтересу сторін до дій одна одної. Як слушно зазначається в науковій літературі, наявність в однієї сторони дій, що не підпадають під інтереси іншої, різко знижує ефективність взаємодії й призводить до її припинення. Взаємодія, яка засновується на принципі взаємообумовленості, відбувається за наявності в суб'єктів взаємодії узгоджених (взаємообумовлених) дій. Проведені нами спостереження показали, що при розслідуванні особливо складних кримінальних проваджень у сфері економічної корупції активний здоровий інтерес прокурора до ходу й результатів слідчих дій, які проводить слідчий (детектив), позитивно пливає на динаміку процесу розслідування. Відчуття слідчим (детективом) присутності прокурора в справі не дає змоги збавляти темп розслідування та постійно підживлює активну наступальну позицію слідства в зборі доказової бази. Відповідно, при такій взаємодії прокурор отримує від слідчого інформацію про здобуті докази й установлені обставини поступово (порціями), що дає змогу йому провести якісний аналіз отриманих від слідчого даних, систематизувати й організувати їх у єдину, логічно впорядковану лінію доказування вини майбутнього обвинуваченого по справі.

У юридичній літературі під принципом співробітництва досить часто розуміється взаємодопомога та доброзичливість у взаєминах. Обов'язок забезпечення додержання в такому розумінні принципу співробітництва при взаємовідносинах зі слідчим покладається передусім на прокурора. Так, відповідно до статті 25 Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженого Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017, у взаємовідносинах із співробітниками правоохоронних органів прокурор зобов'язаний бути компетентним, виважено й тактовно виявляти вимогливість і принциповість, що базуються на вимогах закону (Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, 2017). Також варто зазначити,

актуальність принципу співробітництва у взаємодії між прокуратурою та слідчими відображена й у Рекомендаціях Rec (2000) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя, які передбачають, що держави, у яких поліція незалежна від прокуратури, повинні вжити ефективних заходів, щоб гарантувати, що існує відповідне й професіональне співробітництво між прокуратурою і поліцією (Рекомендації № Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи, 2000).

Очевидно, що прокурор, як процесуально сильніша фігура в кримінальному провадженні, зобов'язаний задавати правильний тон взаємовідносинам зі слідчим, що потребує від нього не тільки професійної майстерності, а й великої емоційної стійкості та психологічної зрілості. На стадії досудового розслідування прокурор у силу специфіки своєї процесуальної ролі, на відміну від слідчого, менше піддається негативним ефектам і впливу з боку криміногенного середовища, а тому саме на прокурора покладається відповідальність забезпечити баланс доброзичливості у взаєминах зі слідством.

Важливим, на наш погляд, спеціалізованим принципом юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора при розслідуванні будь-яких кримінальних проваджень є принцип процесуальної ефективності слідчого та прокурора в кримінальному провадженні.

Відповідно до частини 5 статті 38 КПК України, орган досудового розслідування зобов'язаний застосовувати всі передбачені законом заходи для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Категорія «ефективне досудове розслідування» декілька разів згадується в чинному КПК України, зокрема в пункті 8 частини 2 статті 36, який наділяє прокурора в процесі здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням повноваженнями ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або у випадку неефективного досудового розслідування, пункті 2 частини 2 статті 39 КПК України, який наділяє керівника органу досудового розслідування повноваженнями відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування вмотивованою постановою за ініціативою прокурора або з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, для його відводу або в разі неефективного досудового розслідування,

Крім того, статтею 36 КПК України передбачено право Генерального прокурора, керівника обласної прокуратури, його перших заступників і заступників своєю вмотивованою постановою доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування.

Очевидно, що категорія ефективності чи неефективності досудового розслідування є важливою умовою певних форм юридико-психологічної взаємодії слідчого та прокурора. На жаль, чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить жодного визначення терміна «ефективне досудове розслідування». У науці проблема ефективності досудового розслідування також досліджена недостатньо, потребує особливої уваги, оскільки на практиці по-різному розуміється прокурорсько-слідчими працівниками, що призводить до неправильних форм взаємодії.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що автор удосконалив доктринальне розуміння психологічних аспектів побудови взаємодії слідчого з прокурором на засадах законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини, додержання розумних строків досудового розслідування. Автор пропонує глибоке теоретико-прикладне розуміння принципів взаємодії слідчого і прокурора в їх широкому психологічному контексті, не врегульованому нині нормами чинного кримінального процесуального законодавства.

Висновки. У юридично-психологічній доктрині України сьогодні відбуваються суттєві зміни в підходах до розуміння принципів взаємодії між слідчим і прокурором. Юридико-психологічна взаємодія між слідчим і прокурором неможлива без належного рівня координації та комунікації на різних його етапах, є ключовою умовою забезпечення ефективного досудового розслідування. Ефективна юридико-психологічна взаємодія слідчого і прокурора неможлива без глибокого розуміння учасниками такої взаємодії базових принципів законності, презумпції невинуватості й забезпечення доведеності вини, розумних строків та ефективності досудового розслідування. Для досягнення належного рівня юридико-психологічної взаємодії слідчому та прокурору варто уникати зайвого напруження у відносинах, сприяти побудові продуктивної робочої атмосфери розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Бортун М.І. Поняття «Взаємодія» в кримінальному провадженні. *Кримінально-правові науки. Юридична Україна*. 2017. № 9–10. С. 52–58.
2. Криміналістика. Академічний курс / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров, С.В. Гончаренко, В.О. Попелюшко. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 261 с.
3. Вовчук Л.С. Правозахисна діяльність слідчого. *Наше право*. 2019. № 4, С. 176–179.
4. Годороба В.Ю. Про взаємодію процесуальних органів у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми держави і права*. 2006. Вип. 27. С. 49–56.
5. Горбунова Л.М. Принципи законності у нормотворчій діяльності органів виконавчої влади. Київ : ЮрінкомІнтер, 2008. 240 с.

6. Дудченко В.В. Принципи взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування та ювенальної превенції у сфері запобігання правопорушенням серед неповнолітніх. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2020. № 2 (3(28)). С. 47–50.
7. Єрмоєнко І.В. Взаємодія прокурора та слідчого у кримінальному провадженні: підстави, форми та принципи. *Національний юридичний журнал: Теорія і практика*. 2020. Вип. 5 (46). С. 157–160.
8. Каркач П. Деякі питання взаємодії органів досудового розслідування і оперативних підрозділів. *Вісник прокуратури*. 2013. № 8. С. 143–152.
9. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів, затверджено 27.04.2017 на Всеукраїнській конференції прокурорів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text>.
10. Кожушко С. Взаємодія як філософське й психологічне поняття. *Освіта регіону*. 2013. № 4. С. 261–263.
11. Ларин А.М. Презумпція невинності. *Юридическая литература*. 1982. 220 с.
12. Любавіна В.П. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини як засада кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук. Ірпінь, 2018. 276 с.
13. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. Київ, 2010. Т. 6 : Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). 1128 с.
14. Про затвердження інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07 липня 2017 № 575. *Офіційний вісник України*. 2017 № 67. Ст. 2019. С. 135.
15. Неледва Н.В. «Розумність строків» як нове поняття в КПК України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 5. С. 240–242.
16. Щодо ролі прокурорів у системі кримінального правосуддя : Рекомендації № Rec(2000)19 Комітету міністрів Ради Європи. С. 1–40.
17. Суворов О. Поняття та форми взаємодії слідчих з оперативними підрозділами з протидії службовим злочинам корупційної спрямованості. *Вісник Академії адвокатури України*. 2014. Вип. 2 (30). С. 102–111.
18. Фулей Т. Презумпція невинуватості: концептуальні підходи. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 1(1). С. 39–53.
19. Юхно О.О. Окремі аспекти взаємодії слідчих та інших підрозділів органів внутрішніх справ під час розслідування злочинів. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 2 (57). С. 212–221.
20. Яковлев О. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Електронний науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 217–227.

References:

1. Bortun, M.I. (2017). Poniattia «Vzaiemodii» v kryminalnomu provadzhenni [The concept of «Interaction» in criminal proceedings]. *Kryminalno –pravovi nauky. Yurydychna Ukraina*, № 9–10, pp. 52–58 [in Ukrainian].
2. Varfolomeieva, T.V., Honcharenko, V.H., Boiarov, V.I., Honcharenko, S.V., Popeliushko, V.O. (2011). Kryminalistyka. Akademichnyi kurs [Criminalistics. Academic course]. Kyiv: Yurinkom Inter, 261 p. [in Ukrainian].
3. Vovchuk, L.S. (2019). Pravozakhysna diialnist slidchoho [Human rights activities of the investigator]. *Nashe Pravo*, (4), pp. 176–179 [in Ukrainian].
4. Hodoroba, V.Y. (2006). Pro vzaiemodiiu protsesualnykh orhaniv u kryminalnomu sudochynstvi [On the interaction of procedural bodies in criminal proceedings]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*. Vyp. 27, pp. 49–56 [in Ukrainian].
5. Horbunova, L.M. (2008). Pryntsyipy zakonnosti u normotvorchii diialnosti orhaniv vykonavchoi vlady [Principles of legality in the rule-making activities of executive bodies]. – K.: YurinkomInter, 240 p. [in Ukrainian].
6. Dudchenko, V.V. (2020). Pryntsyipy vzaiemodii orhaniv vykonavchoi vlady, mistsevoho samovriaduvannia ta yuvenalnoi prevensii u sferi zapobihannia pravoporushenniam sered nepovnitnikh [Principles of interaction between executive bodies, local self-government and juvenile prevention in the field of juvenile delinquency prevention]. *Prykarpatskyi Yurydychnyi Visnyk*, 2(3(28)), pp. 47–50 [in Ukrainian].
7. Ieromenko, I.V. (2020). Vzaiemodiiia prokurora ta slidchoho u kryminalnomu provadzhenni: pidstavy, formy ta pryntsyipy [Interaction of prosecutor and investigator in criminal proceedings: grounds, forms and principles]. *Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: Teoriia i praktyka*. Vyp. 5 (46), pp. 157–160 [in Ukrainian].
8. Karkach, P. (2013). Deiaki pytannia vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia i operatyvnykh pidrozdiliv [Some issues of interaction between pre-trial investigation bodies and operational units]. *Visnyk prokuratury*. № 8, pp. 143–152 [in Ukrainian].
9. Kodeks profesiinoi etyky ta povedinky prokuroriv [Code of professional ethics and conduct of prosecutors] // Zatverdzheno 27.04.2017 na vseukrainskii konferentsii prokuroriv. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001900-17#Text> [in Ukrainian].
10. Kozhushko, S. (2013). Vzaiemodiiia yak filosofske y psykhohichne poniattia [Interaction as a philosophical and psychological concept]. *Ukrainskyi naukovyi zhurnal «Osvita rehionu»*, № 4, pp. 261–263 [in Ukrainian].
11. Laryn, A.M. (1982). Prezumpsiya nevinovnosti [Presumption of innocence]. *Yurydycheskaia lyteratura*, 220 p. [in Russian].
12. Liubavina, V.P. (2018). Prezumpsiia nevinovatosti ta zabezpechennia dovedenosti vyny yak zasada kryminalnoho provadzhennia [Presumption of innocence and proof of guilt as a basis for criminal proceedings]: *dysertatsiia kandydata yurydychnykh nauk*. Irpin, 276 p. [in Ukrainian].

13. Mizhnarodna politseiska entsyklopediia (2010). 10 T. T. 6: Operatyvno-rozshukova diialnist politsii (militsii) [Operational and investigative activities of the police (militia)]. Kyiv, 1128 p. [in Ukrainian].
14. Nakaz Ministerstva vnutrishnikh sprav Ukrainy vid 07 lypnia 2017 № 575 «Pro zatverdzhennia instruktсии z orhanizatsii vzaiemodii orhaniv dosudovoho rozsliduvannia z inshymy orhanamy ta pidrozdilamy Natsionalnoi politsii Ukrainy v zapobihanni kryminalnym pravoporushenniam, yikh vyjavlenni ta rozsliduvanni» [Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine of July 7, 2017 № 575 «On approval of instructions on the organization of interaction of pre-trial investigation bodies with other bodies and units of the National Police of Ukraine in preventing criminal offenses, their detection and investigation»]. *Ofitsiinyi visnyk Ukrainy*. 2017 № 67, 135 p. [in Ukrainian].
15. Neledva, N.V. (2013). «Rozumnist strokiv» yak nove poniattia v KPK Ukrainy [«Reasonableness of time» as a new concept in the CPC of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. № 5, pp. 240–242 [in Ukrainian].
16. Rekomendatsii № Rec(2000)19 Komitetu ministriv Rady Yevropy «Shchodo roli prokuroriv u systemi kryminalnoho pravosuddia» [Recommendations № Rec (2000) 19 of the Committee of Ministers of the Council of Europe on the role of prosecutors in the criminal justice system], pp. 1–40 [in Ukrainian].
17. Suvorov, O. (2014). Poniattia ta formy vzaiemodii slidchykh z operatyvnymy pidrozdilamy z protydii sluzhbovym zlochynam koruptsiinoi spriamovanosti [Concepts and forms of interaction of investigators with operational units for combating official crimes of corruption]. *Visnyk Akademii advokatury Ukrainy*. Vyp. 2 (30), pp. 102–111 [in Ukrainian].
18. Fulei, T. (2020). Prezumptsiia nevinovatosti: kontseptualni pidkhody [Presumption of innocence: conceptual approaches]. *Slovo Natsionalnoi shkoly sudiv Ukrainy*. № 1(1), pp. 39–53 [in Ukrainian].
19. Iukhno, O.O. (2012). Okremi aspekty vzaiemodii slidchykh ta inshykh pidrozdiliv orhaniv vnutrishnikh sprav pid chas rozsliduvannia zlochyniv [Some aspects of the interaction of investigators and other units of law enforcement agencies in the investigation of crimes]. *Visnyk KhNUVS*. № 2 (57), pp. 212–221 [in Ukrainian].
20. Iakovliev, O. (2017). Vzaiemodiia slidchoho z operatyvnymy pidrozdilamy pid chas provedennia slidchykh (rozshukovykh) dii [Interaction of the investigator with operational units during investigative (search) actions]. *Elektronnyi naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. № 1, pp. 217–227 [in Ukrainian].